

DISKUSIA

NEFORMÁLNE FORMÁLNE O VZDELÁVANÍ V MÚZEU A GALÉRII

Martina PAVLIKÁNOVÁ

Múzeum mesta Bratislavy
Radničná ul. 1
815 13 Bratislava
martina.pavlikanova@gmail.com

PAVLIKÁNOVÁ, Martina. **Informal formal about education in museums and galleries.** The article focuses on the impact of formal education for the creation of educational activities and programs in galleries and museums. The new public education program wished to draw attention more to the field of arts and culture, thus creating space for visiting galleries, museums or other cultural institutions. Linking formal and informal education opens wider and more creative space for gathering and validation of new information.

Kľúčové slová: neformálne vzdelávanie; formálne vzdelávanie, galéria, múzeum, výtvarná výchova;

Keywords: non-formal education; formal education, gallery, museum, art education;

Neformálne vzdelávanie

Ktorá forma vzdelávania dáva dnešnému mladému človeku viac?
Formálne vzdelávanie, ktoré má presne stanovené hlavné princípy a ciele vzdelávania.

Neformálne, ktoré je postavené viac na tvorivosti a dáva dnešnému mladému človeku možno viac priestoru aktívne sa podieľať na dianí okolo neho.

Neformálne vzdelávanie si pomaly buduje svoje postavenie v odvetí pedagogiky. V tejto oblasti je vzdelávanie v galériách/múzeách na Slovensku, v období posledných pätnástich rokov, dynamicky sa rozvíjajúci odbor neformálneho vzdelávania, ktorý sa zameriava na rozvíjanie teoretických i praktických schopností jedinca, s úzkou väzbou na umenie a kultúru. Je prínosom, že galérie/múzeá a iné kultúrne inštitúcie (detské múzeá, domy umenia) za toto obdobie rozšírili ponuku svojich vzdelávacích programov. Ich cieľom nie je jednorazová návšteva, ale vytvárajú interaktívny priestor pre učenie sa a vzdelávanie, postavené na zážitkovom učení. V ich ponuke nájdeme kvalitné a na vysokej odbornosti postavené vzdelávacie programy.

Dnešná mladá generácia je stále viac vystavená nástrahám konzumného spôsobu života. Často im ho podsúvajú z nedostatku času alebo nápadov aj sami rodičia: pozeranie televízie, trávenie voľného času pri počítači, trávenie voľného času v reťazcoch veľkých nákupných centier. Preto v edukačných aktivitách galérií/múzeí vidíme veľký potenciál, ktorý vytvára deťom od raného veku interaktívny vzdelávací priestor pre hranie, objavovanie, nadobúdanie nových zážitkov.

Formálne vzdelávanie

Pozrime sa bližšie na definovanie formálneho a neformálneho vzdelávania. Pedagogický slovník definuje formálne vzdelávanie ako „vzdelávanie, ktoré sa realizuje vo vzdelávacích inštitúciách (školách), ktorého funkcie, ciele, obsah, prostriedky a spôsoby hodnotenia sú definované a legislatívne vymedzené. Reflektuje politické, ekonomické, sociálne a kultúrne potreby spoločnosti a vzdelávaciu tradíciu. Prebieha v stanovenom čase a formách. Zahrňuje nadväzujúce vzdelávacie stupne a typy, ktoré sú určené celej populácii alebo určitým skupinám populácie“.¹

Na Slovensku v roku 2008 vstúpil do platnosti nový dvojúrovňový participatívny model kurikula:

- *Štátny vzdelávací program* pre všetky stupne vzdelávania. Vymedzuje všeobecné ciele vzdelávania ako kľúčové spôsobilosti (kompetencie) vo vyváženom rozvoji osobnosti žiakov a rámcový obsah vzdelania. V obsahu vzdelávania vychádza z kultúrneho a umeleckého dedičstva a súčasného rozvoja society vo všetkých sférach.
- *Školský vzdelávací program*. Využíva špecifiká a možnosti jednotlivých škôl a dáva školám priestor vytvoriť si vlastnú profiláciu.

Formálne vzdelávanie sa vo svojich cieľoch zameriava na podporu komplexného prístupu k rozvíjaniu žiackych spôsobilostí poznávať, konať, hodnotiť a dorozumievať sa i porozumieť si na danom stupni vzdelávania.

Prínos v novom kurikule vidíme v školskom vzdelávacom programe, ktorý dáva každej škole priestor na obsahové dotvorenie vlastného vzdelávacieho programu na základe **špecifických regionálnych a lokálnych podmienok a požiadaviek**. Práve regionálne a lokálne podmienky otvárajú nové možnosti pre edukačné aktivity a programy galérii/múzeí, a to aj v činnosti menších galérií a múzeí regionálneho charakteru.

V roku 2015 vstúpil do platnosti **Inovovaný štátny vzdelávací program**² ktorého cieľom je podporovať také kognitívne činnosti, ktoré sú vyjadrené pojmi: vlastné aktívne objavovanie, hľadanie, skúmanie, pátranie, vzdelávanie v galériách a múzeách je založené práve na podpore týchto kognitívnych činností a svojim vzdelávaním rozvíja základné kompetencie v rámci jednotlivých stupňov vzdelávania ako:

¹ PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003, s. 65.

² K danej problematike pozri viac: <http://www.statpedu.sk/clanky/inovovany-statny-vzdelavaci-program>

- získať základy uplatňovania kritického myslenia pri práci s informáciami;
- dokázať aplikovať získané poznatky vo svojom živote;
- správať sa kultúrne, primerane okolnostiam a situáciám;
- vytvárať vzťah ku kultúrohistorickému dedičstvu, ľudovým tradíciám a umeniu, s ktorými sa stretáva vo svojom živote;
- dokázať byť tolerantný, snažiť sa pochopiť druhého, poznať a tolerovať jeho kultúru, tradície, spôsoby života.

Neformálne vzdelávanie

Pedagogický slovník vymedzuje neformálne vzdelávanie ako „organizované, systematické vzdelávanie, realizované mimo formálneho vzdelávacieho systému. Poskytuje vzdelanie pre určité skupiny populácie, dospelých i deti vo vybraných typoch, formách a obsahových oblastiach a je organizované rôznymi inštitúciami (napr. podnikmi, nadáciami, kultúrnymi zariadeniami, klubmi a školami). Zahrňuje programy funkčnej gramotnosti pre dospelých, zdravotnú výchovu, plánovanie rodičovstva, rekvalifikačné kurzy, kurzy ovládania počítača a pod.“³

Pri neformálnom vzdelávaní môžeme povedať, že je to vzdelávanie zámerné, ale dobrovoľné. Prebieha popri formálnom vzdelávaní a vo väčšine prípadov nie je ukončené vydaním oficiálnych dokladov o absolvovaní. Vo veľkej miere sú to rôzne organizácie a inštitúcie, ktoré dopĺňajú, prípadne rozvíjajú svojimi aktivitami formálne vzdelávanie (rozvíjanie talentu). Napríklad rôzne krúžky, výtvarný, tanečný, dramatický, hudobný, športový a pod.

Do tejto kategórie spadá aj vzdelávanie v kultúrnych inštitúciách ako galérie, múzeá, detské múzeá, domy umenia. Vzdelávanie sa uskutočňuje priamo v priestoroch galérií a múzeí na jednotlivých výstavách a expozíciách, prípadne v typizovaných interaktívnych priestoroch, určených na tento účel (dielne, ateliéry, interaktívne priestory, herne a pod.). Špecifikom v tomto smere sú detské múzeá a domy umenia, ktoré priamo svojimi výstavami vytvárajú priestor pre interaktívne neformálno-vzdelávacie projekty. Vzdelávacie aktivity sú zámerne plánované na konkrétne výstavy a expozície, sú časovo ohraničené dĺžkou ich trvania, no zriedkakedy sú štruktúrované podľa stanovených cieľov a princípov kurikula. Zvyčajne sa špecializujú na konkrétnu cieľovú skupinu.

Vplyv formálneho vzdelávania na neformálne vzdelávanie v galériách a múzeách

Z hľadiska vplyvu formálneho a neformálneho vzdelávania v kultúrnych inštitúciách je potrebné položiť si dve základné otázky:

1. *Potrebuje galéria/múzeum školu?*
2. *Potrebuje škola galériu/múzeum?*

Na základe svojich doterajších skúsenosti sme presvedčení, že to nie je len potreba, ale vzájomná pomoc oboch druhov inštitúcií v procese výchovy a vzdelávania.

³ PRŮCHA - WALTEROVÁ - MAREŠ, ref. 1, s. 136).

Galérie a múzeá sú závislé na návštevníkoch. Práve školské skupiny, počnúc predprimárnym vzdelávaním až po vysoké školy, pri väčšine výstav a expozícií tvoria najväčšie percento návštevníkov. Dané inštitúcie tak okrem uchovávanía a prezentovania kultúrneho dedičstva a kultúry vôbec, naplňajú aj ďalší zo svojich cieľov, a to vzdelávanie. Postupne si od ranného veku dieťaťa vychovávajú svojich budúcich návštevníkov, milovníkov umenia, ale predovšetkým kultúrne vzdelaných jedincov.

Čo je hlavným cieľom a poslaním galérie a múzea? Vzdelávať mladého človeka, rozvíjať a kultivovať jeho (estetické) vedomie, rozvíjať vizuálnu gramotnosť, ktorá zahŕňa aj analýzu a kritické prijímanie vizuálnych podnetov, rozvíjať kultúrnu gramotnosť, tvorivosť, formovať jeho postoje a empatické schopnosti. To znamená vychovávať kultúrne vzdelaného jedinca.

Netreba však zabúdať, že ani jedna kultúrna inštitúcia, v rámci ponuky svojich programov a ich obsahového zamerania, nie je povinná naplňovať učebné osnovy. No pokiaľ sa svojimi programami orientuje predovšetkým na školské skupiny, nemá inú možnosť, než sa učebným osnovám priblížiť a ponukou svojich vzdelávacích programov ich obsah rozšíriť. Krok za krokom sa tak edukačnými aktivitami a programami, ako formou neformálneho vzdelávania, stávajú nedeliteľnou súčasťou formálneho vzdelávania. Jedným z hlavných dôvodov tohto procesu je, že sa neusilujú iba o učenie a interpretáciu, ale smerujú svoje vzdelávacie programy k praktickému využitiu umenia a kultúry v bežnom živote. Vzdelávanie v galériách/múzeách predstavuje široký súbor aktivít a programov rôznorodého charakteru. Záleží od zamerania danej inštitúcie a od samotnej výstavy či expozície, ktoré umožňujú daným inštitúciám lepšie sprístupniť ich zbierky verejnosti. Aj keď sú edukačné aktivity a programy rôznorodé, sú pre formálne vzdelávanie:

- impulzmi a podnetmi pre žiakov i pedagógov,
- motivačnými návrhmi,
- inovačnými metódami (ako rozvíjať niektoré témy),
- originálnymi edukačnými projektmi, ktoré sú vhodným doplnkom a rozšírením učiva.

Spomínané inštitúcie tak majú v procese vzdelávania jedinečnú šancu podieľať sa interaktívnym spôsobom na pozitívnom ovplyvňovaní každého jedinca. Sprostredkovanie umenia a kultúry je už v ranom veku dieťaťa dôležitou súčasťou socializácie a enkulturácie, je zdrojom a inšpiráciou, v ktorej sa rozširuje obzor úzkeho rodinného a školského prostredia. Postupne sa utvára vedomie spolupatričnosti s vlastnou kultúrou, spoločnosťou. Ponúkaný obsah vzdelávania v galériách/múzeách sa stáva sprostredkovateľom medzi vlastnou (autónomnou) a kultúrnou identitou.

Vychádzajúc z doterajšieho poznania úspešne sa rozvíjajúcej spolupráce galérie/múzea a školy v našom i zahraničnom kontexte, si dovoľíme tvrdiť, že galérie a múzeá sú vhodnými alternatívnymi vzdelávacími priestormi, priestormi otvorenými pre diskusiu a dialóg. Určite sa nedá prehliadnúť narastajúci počet

vzdelávacích oddelení v galériách a múzeách na Slovensku, ako aj z roka na rok širšia a hlavne kvalitnejšia ponuka programov pre širokú kultúrnu verejnosť, ktorá je svojou kvalitou porovnateľná s aktivitami najvýznamnejších svetových galérií/múzeí či iných kultúrnych inštitúcií.

Prieniky galerijnej a školskej výtvarnej edukácie⁴

Na dnešné vzdelávanie, a to aj v oblasti výtvarnej edukácie, sú kladené stále vyššie nároky. Výchova dnešného mladého človeka je zameraná predovšetkým na výchovu ku kultúrnym hodnotám, kde zastávajú významné miesto práve esteticko-výchovné predmety ako výtvarná či hudobná výchova. K tomu prispela aj nová reforma školstva na Slovensku, ktorá prebehla v roku 2008, a dotkla sa aj učebných osnov výtvarnej výchovy. Nová reforma prišla v roku 2015 Inovovaným štátnym vzdelávacím programom.

Na rozdiel od predchádzajúceho formatívneho a výchovného pôsobenia výtvarnej edukácie, umožňuje nová koncepcia predmetu prehĺbiť záujem výtvarnej edukácie o tvorivý prístup k vizuálnemu poznaniu a vizuálnej komunikácii. Ako uvádza Vančát „tým sa rozširuje obsah výtvarnej výchovy za okruh umeleckej výtvarnej tvorby ku všetkým vizuálnym znakom a k vizuálnym podnetom, s ktorými sa bežne v živote stretávame.“⁵ Výtvarná edukácia tak vytvára otvorený slobodný priestor pre zaujímavé medzipredmetové vzťahy. Zároveň vedie k hľadaniu vhodných vyjadrovacích prostriedkov transformujúcich jazyk z inej oblasti vyjadrovania do výtvarného jazyka.

Čo môže galéria, v rámci svojich edukačných aktivít a programov, ponúknuť výtvarnej výchove v rámci formálneho vzdelávania:

- možnosť konfrontácie vzájomných názorov, dojmov, pocitov,
- doplniť alebo rozšíriť ciele stanovené vo vzdelávacích predpisoch (ŠVP),
- pomoc v porozumení súčasných tendencií umenia a poznání vlastnej kultúrnej tradície,
- vyvážene rozvíjať intuitívnu, citovú aj racionálnu stránku osobnosti,
- vytvorenie priestoru pre medzipredmetové väzby v prístupe k vzdelaniu,
- vytvorenie multikultúrneho priestoru,

⁴ K skúmanej problematike pozri viac: BRABCOVÁ, Alexandra (ed.). Brána múzeí otvorená. Náchod: Juko, 2003, 583 s. FERANCOVÁ, Yvona. Apozice obrazu. Praha: Křepela Pavel, 2009. 183 s. HORÁČEK, Martin – MYSLIVEČIKOVÁ, Hana – ŠOBÁŇOVÁ, Petra (eds.). Muzejní pedagogika dnes. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, 309 s. JŮVA, Vladimír. Dětské muzeum: Edukační fenomén pro 21. století. 1. vyd. Brno: Paido, 2004, 270 s. JŮVA, Vladimír. Česká múzea pro děti a mládež. Vybrané výsledky dotazníkového průzkumu. In KOLEKTÍV AUTOROV. Děti, mládež, ...a muzea? III. Brno: Moravské zemské muzeum, 2003. s. 30-33. KESNER, Ladislav ml. Muzeum umění v digitální době: Vnímaní obrazů a prožitek umění v soudobé společnosti. Praha: Argo, Národní galerie, 2000, 260 s. KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. 2004. Pedagogika voľného času. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2004, 307 s. PAVLIKÁNOVÁ, Martina. Galéria ako priestor pre kultúrne vzdelávanie vo výtvarnej výchove. In HORÁČEK, Radek – Zálešák, Jan (eds.). Veřejnost a kouzlo vizuality: rozvoj teoretických základů výtvarné výchovy a otázky kulturního vzdelávání. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 208-214.

⁵ VANČÁT, Jaroslav. K pojetí a terminologii Výtvarného oboru. Metodický portál: Články [online]. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/843/K-POJETI-A-TERMINOLOGII-VYTVARNEHO-OBORU.html>>. [cit. 2011-08-18].

- vytvorenie interaktívneho a slobodného diskusného priestoru.

Na základe doterajších skúseností môžeme konštatovať, že výtvarná výchova v rámci formálneho vzdelávania môže návštevou edukačných aktivít a programov v galérii iba získať ďalší rozmer v preberanej téme. Veríme, že vo vzájomných prienikoch galérie a školy sa vytvára priestor pre samostatný, kritický a tvorivý prístup žiakov ku klasickému i súčasnému umeniu v prepojení na bežný život a predovšetkým na ich doterajšie poznatky a skúsenosti. Prehĺbuje sa záujem o tvorivý prístup a dialóg v oblasti vizuálneho poznania a komunikácie, čím sa rozširuje vzdelávanie ku všetkým vizuálnym znakom a podnetom, s ktorými sme každodenne konfrontovaní. Ako sme už spomínali, galérie a ich edukačné aktivity a programy smerujú k praktickému využitiu umenia v bežnom živote. *Učia dívať sa a vidieť, dívať sa a rozumieť.*

Výtvarná i galerijná edukácia predstavujú v dnešnej dobe dynamicky sa rozvíjajúce odbory, ktoré sa zameriavajú na rozvíjanie teoretických i praktických schopností jedinca, s úzkou väzbou na výtvarné umenie v integrácii s ostatnými druhmi umenia, multimediálnou tvorbou i novými technológiami.

Záver

Na záver je potrebné položiť si otázku, čo sú najväčšie problémy definovania neformálneho vzdelávania v galériách a múzeách na Slovensku?

Doposiaľ nie je na Slovensku jednotné a ustálené pomenovanie vzdelávacích činností alebo edukačných aktivít zameraných na prácu s verejnosťou. Táto oblasť je pomerne široká, stále sa rozrastá a má veľa foriem a podôb. Je potrebné akceptovať, že každá z kultúrnych inštitúcií je špecifická zameraním svojich zbierok.

Pod pojem vzdelávanie v galériách, múzeách a iných kultúrnych inštitúciách tak spadajú rôznorodé edukačné aktivity a rôzna forma práce so širokou kultúrnou verejnosťou. Ako uvádza Lukáčová „nachádzame v ňom galerijnú/múzejnú pedagogiku ako samostatnú pedagogickú disciplínu, ktorá stavia na špecifikách učenia sa v galérii/múzeu a vychádza z predpokladu zážitku z vnímania originálneho umeleckého diela či historického objektu, pričom zohľadňuje jedinečnosť múzeí a galérií a neformálnosť vzdelávania sa v ich prostredí.“⁶ Z toho pohľadu je potrebné jasne zadefinovať princípy i ciele galerijnej/múzejnej edukácie aj napriek tomu, že sa jedná o formu neformálneho vzdelávania.

Na Slovensku zatiaľ neprebehol žiaden prieskum, ktorý by zmapoval súčasné i plánované aktivity slovenských galérií i múzeí pre verejnosť, a predovšetkým pre školské skupiny, ktoré sú cieľovými skupinami ich edukačných aktivít a programov. V Čechách takýto prieskum prebehol v roku 2002 pod vedením PhDr. Vladimíra Jůvu, CSc.

Pozitívnym prínosom je, že na obdobnom prieskume sa pracuje. Veríme, že jeho realizácia prebehne a prostredníctvom zozbieraných údajov získame

⁶ LUKÁČOVÁ, Marcela (ed.). *Materiálová predloha k projektu Bližšie k múzeu. Vzdelávanie v galériách a múzeách*. Bratislava: Nadácia – centrum súčasného umenia, 2007, 101 s.

informácie, ktoré nám pomôžu v tom, ako ďalej smerovať v oblasti neformálneho vzdelávania v galériách/múzeách na Slovensku.

Jedno z možných východísk ďalšieho rozvíjania neformálneho vzdelávania v galériách/múzeách vidíme vo väčšej spolupráci. Na jednej strane sa jedná o spoluprácu medzi galériou/múzeom a školou ako zástupcom formálneho vzdelávania. Na strane druhej o spoluprácu s vysokou školou, ktorá pripravuje budúcich odborných pracovníkov i pedagógov pre oblasť galerijnej/múzejnej edukácie.

Záverom dodávame, že činnosť galérií/múzeí by mala byť cestou k podnetom ako vnímať seba i svet vôkol seba, tzn. návodom ako vidieť, počúvať, poznávať a chápať.

Počet slov: 2285

Počet znakov vrátane medzier: 17169